

הי של ספינה

אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אוהב ציון

אמנם מדברי האריז"ל נראה שהבין בדברי הזוהר, דאין להרוג שום בריה ואין חילוק בין בשדה בין בישוב, כמש"כ בשער המצוות (פרשת נח דף ד' ע"ב) וז"ל: "ענין הריגת בעלי חיים כבר נזכר בפ' יתרו כי שום בריה לא נבראת לבטלה ואסור להרוג אותה שלא לצורך, ומורי ז"ל היה נזהר שלא להרוג שום רמש מן הרמשים אפילו מן הקטנים והפחותים כגון פרעושים וכינים וזבובים וכיוצא באלו, ואף אם הם מצערים אותו כו', גם בענין הכינים הנולדים ונבראים מן הזיעה אין ראוי להורגם ולא לקוץ בהם כלל כו'" ע"ש.

וכ"כ עוד בשער הגלגולים (דף נב ע"ב) מורי ז"ל לא היה הורג פרעושים וכינים רמש חי כלל ועיקר ע"ש. אמנם מצינו בשער רוח"ק (דף יב ע"א) שכתב וז"ל, "גם א"ל שמי שהוא משורש קין צריך להזהר כו' ושלא להרוג פרעושים וכינים", ע"ש. ומשמע לכאורה דרק מי שהוא משורש קין צריך להזהר בזה. ואפשר דמי שהוא משורש קין צריך להזהר בזה ביותר אבל אה"נ האזהרה הוא לכל אדם. או אפשר מי שהוא משורש קין אסור לו להרוג אפילו לצורך, משא"כ כל אדם שרי לצורך. עכ"פ צ"ב דבגמ' כאן משמע דשרי להרוג מזיקין בחול. ועיין בספר רפואה וחיים למהר"ח פאלאג'י ז"ל (פ"ה אות ח), ובספר שיורי טהרה (מערכת המ' אות ע"ט).

קבב:
"אדעתא דרובא"

אמאי במחצה על
מחצה לא נאמר ספק
דרבנן לקולא

רש"י ביאר שאם הדליק גוי הנר במסיבה שמחצה ישראל מחצה גוים, אסור ליהנות

עשה חכם אחד תיקון טבעי לשמירת הבתים מדבר זה וכנזכר בספר הברית פרק י"ד, ולכך נקיט לשון נפלה ולא אמר היתה".

"ואותן חסידים אין רוח
חכמים נוחה מהם"

**האם יש להחמיר לא להרוג
תושבים וכינים אפילו בחול**

הגאון רבי חיים פנטרימולי בפתח הדביר (או"ח סימן שיז אות יג) כתב, נראה דלא פליגי אלא בשבת, אבל בחול לכו"ע שרי להרוג בין אותם הרצים בין שאינן רצים כיון שהם מזיקין. ואלו בזה"ק פרשת יתרו (דף סח ע"ב) מצינו איפכא, דאיתא התם זימנא חדא הוה רבי אלעזר אזיל באורחא והוה אזיל עמיה רבי חזקיה, חמו חד תויה קם רבי חזקיה למקטליה, א"ל רבי אלעזר שביק ליה לא תקטליניה כו', ואי לאו דאיצטרך לון עלמא לא עבד לון קב"ה. משמע דכל מיני נחשים וכיוצא אפילו אותן הממיתין בודאי, אין ראוי להורגן אפילו בחול באין רצין אחריו, ובגמ' כאן אמרינן דאפילו בשבת אותן הממיתין בודאי מותר להרגן אפילו באין רצין אחריו, ע"ש מש"כ בזה.

והנה היעב"ץ בספר מטפחת ספרים, כבר העיר בזה מדברי הזוהר ע"ש. ועיין בספר זהרי חמה על הזוהר שם, שהביא בשם מורו הרמ"ק ז"ל דמה שאמר ר"א שביק ליה, היינו דוקא בשדה ששם מקומו של הנחש, שם לא ישלח בו יד כל עוד שהנחש לא מתגרה בו, אבל כשנראה בבית שאין זה מקומו לא פליג ר"א על רבי שמעון אביו שאמר טוב שבנחשים רצוץ את מוחו ע"ש. ולפי"ז אתי שפיר דכאן בגמ' איירי כשהנחש בישוב ולכן מותר להורגו ועיין בפתח הדביר שם שצייד לחלק כן מעצמו ע"ש. ונראה דזהו שיטת הרמ"ק ז"ל.

קבא.

"שגר לכל אחד מהם שני סלעין"

**מדוע שילם להם יוסף
בן סימאי ב' סלעין**

כתב רבינו הרי"ח בספרו בן יהוידע: "נראה לי בס"ד הטעם שעשה כן, כדי שלא יאמרו הא דלא הניחם לכבות בשביל צרות עין, שחשב שיוכל לכבות הוא ואנשי ביתו ולמה יניח את אלו לכבות ויצטרך לתת להם שכר טרחם אחר שבת, ואחר כך ירדו גשמים ולא הוצרך לכבות בעצמו, על כן שלח להם שכר אחר כך כדי לברר דלאו משום קמצנות מנע אותם. אי נמי נראה לי בס"ד, כי הוא חשב ירידת הגשמים למעשה נס, ולכן כדי שלא יהנה ממעשה נסים שיגר שכון כאלו הם כיבו, דאם לא היה מונעם היו מכבין, וכיון דנותן להם שכר עתה נמצא דלא אשתכר ליה מידי מחמת הנס. והא דנתן להם שני סלעים לכל אחד ואחד שהוא מתנה מרובה ברבוי בני אדם שבאו, ולמה היה צריך לאפסודיה כולי האי.

"נראה לי בס"ד כי חשש פן יחשדו אותו הא דמנעם מלכבות הוא משום דהוה ניחא ליה בשריפה, שהיה בידו נכסים הרבה של המלך ובעת שנפלה הדליקה הבריחם מן הבית למקום אחר, וגם ממון שלו הבריח, ולכך רצה שיהיה שריפה בבית כדי לגזול ממנו של מלך ולומר שנשרף ולכן מנעם, ולעיני הרואין אמר שמנעם בשביל שבת, לכן כדי להוציא עצמו מן החשד הזה שהיה עובר בדעת המון העם ולכן נתן להם שני סלעים לכל אחד ואחד שהוא מתנה מרובה ברבוי האנשים שבאו כדי שיתברר שאין לו חימוד ממון, ואיך יחשדו אותו שהיתה כונתו לגזול ממון של מלך, ונ"ל מה שאמר נפלה דליקה היה זה מה שקורין זנזל"א, והוא כדור אש ששורף בתים ב"מ, והוא חצים היוצאים מן הברק, וקודם כמה שנים

הנ"ל כאן. שכתב רש"י: "מפנה ברגלו לכאן ולכאן דרך הליכתו דלא הוי טלטול". ומבואר כסברת החזו"ן איש שאין זה טלטול לפי שזה דרך הליכה ולא דרך טלטול, ולא משום שהדבר נעשה ברגל ולא ביד, כסברת המשנה ברורה. ע"כ. וע"ש מה שהאריך עוד הרבה בענין זה. ומרן רבינו זצ"ל בחזון עובדיה שבת (ח"ג עמ' קסט בהערות) הסיק להלכה כהמשנ"ב.

אכן החזו"א (או"ח סי' מז אות יב) חולק על המשנה ברורה בזה, וסובר שאין טלטול מוקצה ברגל או בכל חלק אחר של הגוף, כל עוד הפעולה נעשית דרך טלטול, לפי שאיסור טלטול נאמר בכל צורה ולא דוקא ביד. והאריך החזו"א שם בראיות בענין זה.

והראשל"צ הגאון הגדול רבי אליהו בקשי דורון זצוק"ל בקובץ זכור לאברהם תש"ן (עמוד קנח) כתב להוכיח מדברי הגמ' ורש"י

ממנו ישראל, משום דליכא למיקם עלה דמילתא, אם לצורך ישראל או לצורך גוים הדליק הנר. ומרן רבינו ז"ע במאור ישראל כאן כתב: "וקשה לי, מכיון שמעשה שבת אפילו של ישראל, ומכל שכן של גוי, אינם אלא מדרבנן, אמאי לא נימא ספיקא דרבנן לקולא (ולולא פרש"י היה אפשר לומר שמסתמא בכה"ג דעתו על שניהם).

והנה אפילו אם נאמר שהיה בנר שיעור שיוכל להמשיך בהדלקתו גם לאחר השבת, ואז לכאורה הו"ל דבר שיש לו מתירים, שאפי' בספק דרבנן אזלין לחומרא, לפמ"ש רב אשי בביצה (ד), מ"מ לפמ"ש הצ"ח (פסחים ט): ד"ה תשע צבורין, דלא שייך דשיל"מ אלא באיסור אכילה, שעד שתאכלנו באיסור תאכלהו בהיתר, ואין אכילתו אלא פעם אחת, אבל טלטול שיוכל לטלטלו גם היום וגם מחר, לא שייך בזה דשיל"מ. וכ"כ בנוב"י מה"ת (חאה"ע סי' לח). ע"ש. א"כ ה"נ יוכל להשתמש בנר הזה גם השבת וגם לאחר מכן. כ"ש אם בינתים יכלה הנר מלהדליק, ודאי דל"ש דשיל"מ בזה, שאפילו אם המאכל מתקלקל כתב הרשב"א דלא שייך בזה דין דשיל"מ, וכן פסק מרן (בי"ד סי' קב).

וע' בשו"ת תורת חסד מלובלין (חאו"ח סי' לח אות ג) מ"ש ע"ד הצ"ח הנ"ל. וע"ע בדרוש וחינוך להגאון רעק"א (מערכה ד, מס' עירובין, דף נח ע"ב). ובשו"ת הר צבי (חיו"ד סי' צג). ובשו"ת מהרי"ץ דושינסקי (סי' טו). ודו"ק כי קצרת. שו"ר בס' מאורי אור קן טהור דקס"ד. ש"כ, "ותימה הא סד"ר לקולא. וצ"ל דהוי דשיל"מ שיכול להמתין, כמ"ש ביצה ד". עכ"ל. ולפמ"ש יש לדחות. וראיתי מתרצים, דכיון דהוי ספק חיסרון ידיעה לא אמרינן ספק דרבנן לקולא (וע"ע טור י"ד סימן צ"ח סעי' ג').

קבו.

"עושה בו שביל ברגליו"

טלטול מוקצה ברגל

ברש"י כתב: מפנה ברגליו לכאן ולכאן דרך הליכתו דלא הוי טלטול, ע"כ. והנה נחלקו המשנ"ב והחזו"א לגבי דין טלטול שלא ביד. דדעת המשנ"ב היא כמו שכתב (בסי' שח ס"ק יד): "טלטול בגופו לא נקרא טלטול כלל, ולפי"ז אם מונח איזה דבר מוקצה על הארץ, מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבא לידי הפסד", עכ"ל. וכן גם כתב המשנה ברורה על דברי השו"ע (סימן רסו סעיף יג): "מצא ארנקי בשבת אסור ליטלו אף על פי שירא פן יקדמנו אחר", והוסיף בביאור הלכה שם בתוך דבריו "ועי' טלטול ברגל יש להקל". וכוונתו שאפשר לבעוט ברגל ולשמור הארנקי.

"מר שמואל איקלע לבי אבידן" (קכב). ללמוד תורה לאור חשמל שהדליק גוי לצרכו של ישראל

כתב מרן רבינו ז"ע בחזון עובדיה שבת (חלק ו עמ' קכה): "בשו"ת פני אריה (סי' מז) כתב, דהא דקי"ל נר שהדליק הגוי לצורך ישראל אסור להשתמש לאורו, לא אסרו אלא כדי שלא יהנה ממלאכת שבת, כמ"ש רש"י (ביצה כד). אבל ללמוד תורה לאורו מותר, שמצות לאו ליהנות ניתנו. וכמ"ש בש"ע יו"ד (סי' רכא), שהמודר הנאה מחבירו מותר לו ללמוד מדרש הלכות ואגדות. וכתב הר"ן (נדרים לה:), דה"ט משום דמצות לאו ליהנות ניתנו. וכ"כ עוד הר"ן בנדרים (לז), שהלימוד עצמו לאו הנאה הוא, דמצות לאו ליהנות ניתנו (וכן כתב הגאון טורי אבן בחידושיו לראש השנה כח. וע"ש). ודברי הפני אריה הנ"ל הובאו בשו"ת אמרי בינה (דיני שבת סי' י"ב) ד"ה ובספר. וכתב ע"ז, והיינו דוקא שעשה הגוי מאליו לצורך ישראל "במקרה", ולא דרך קבע. וכן הגרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' מ"ג) ד"ה זאת תורת, הסתמך על דברי הפני אריה. ע"ש.

"ואע"פ שהחיי אדם (כלל סב סי' ו) חולק על זה, הנה בשו"ת השיב משה (חאו"ח סי' ס"י) כתב ג"כ להקל כדברי הפני אריה, וסיים, ואף שראיתי להחיי אדם שחולק ע"ז, ושכן מוכח בתשובות הריב"ש (סי' שפז). אולם המעיין שם יראה דליתא. שלא כתב הריב"ש להחמיר אלא לגבי סעודת שבת שיש ממנה בודאי הנאת הגוף, אבל ללמוד תורה שאין בזה הנאת הגוף, שרי. ונראה שאף החיי אדם לא כתב כן אלא מסברא דנפשיה, אבל באמת הסברא להיפך, שלימוד תורה לא הוי בכלל הנאה, כדאמרינן בברכות (כא) מה למזון שכן נהנה (ובשו"ת אמרי בינה (דיני שבת סי' יב) ד"ה ובספר, דחה ראייה זו. ע"ש).

וכתב (שם בד"ה היוצא לנו), ושמענו מכמה גדולי הדור וצדיקים בדור שלפנינו, שהיו נוהגים להקל להדליק נרות ע"י נכרי באשמורת ליל שבת, כדי ללמוד תורה ברבים. עכת"ד. והובא גם בשו"ת ישמח לב גאגין (חאו"ח סי' ס"ב). וכ"כ בשו"ת "עמודי אש לבית יוסף" (סי' כ'). וכ"כ הגאון מהרש"ם ח"ה (סי' מז). גם בשו"ת מהרש"ג ח"ב (סי' כד) ד"ה גם, הקשה על החיי אדם הנ"ל, שדבריו נסתרים מדקי"ל דהמודר הנאה מחבירו מותר ללמוד תורה הלכות ואגדות. וכן כתב בשו"ת תרשיש שהם (חאו"ח סי' ו אות ג). ע"ש. גם בשו"ת נשמת שבת ח"ה (סי' ט') הביא בשם הגאון הצדיק מהר"נ מרופשיץ שהורה להתיר ללמוד תורה לאור הנר שהדליק הגוי מעצמו לצורך ישראל. וכל זה נתבאר באורך בספרי חזון עובדיה (שבת ג, עמוד תלח והלאה).

ובשו"ת קול אליהו (חלק או"ח סי' יח) הוכיח ממ"ש הרשב"א בתשובה (סי' תשמ"ז), דמוכח דמהני הכלל דמצוות לאו ליהנות ניתנו אף לכתחלה. (וכן העיר בספרו ארעא דישראל מערכת מ' אות י"א). וכן פסקו הטוש"ע (סי' תרנ"ה). וכן העיר השדי חמד (מע' מ כלל צה) ד"ה ונראה".

לאסוקי שמעתתא